

JÓNÁS KÁROLY

**A képviselőház könyvtári bizottságának működése
(1867 – 1918)**

A könyvtári bizottság részletes bemutatása előtt szükséges röviden az országgyűlési bizottságokról általában szólni.¹ Az állandó bizottságok az ismétlődő, visszatérő jellegű országgyűlési feladatokat látták el. Az illetékes Ház törvényalkotó tevékenységét segítve — és egyéb országos jelentőségű, vagy annak tartott ügyek intézésében — előkészítő, véleményező, javaslattevő és ellenőrző funkciót is betöltöttek. Egy-egy konkrét problémakör megoldására meghatározott vagy meghatározatlan, de mindenképpen rövidebb időszakra ideiglenes (ún. ad hoc) bizottságokat választottak.² Általában 12–16 állandó bizottság tartozott a képviselőházhoz, egy-egy bizottság munkájában pedig 1918-ig 5–25 képviselő tevékenykedett.³

A megválasztott bizottsági tagok első, alakuló ülésükön általános többséggel elnököt és jegyzőt választottak. A megválasztás tényéről tájékoztatták a képviselőház elnökét, aki a soron következő képviselőházi ülésen a bizottsági tisztségviselőket a képviselőházban is bejelentette.⁴ A bizottságok rendszeresen ülést tartottak, melyeken — bár azok a többi képviselő számára is nyilvánosak voltak — többnyire csak a bizottság tagjai vettek részt. Egy-egy fontosabb, vagy speciális kérdés megvitatásához szakértőket is hívhattak. A bizottságok minden tárgyra előadót választottak. A bizottság elnöke az ülések napirendjét és eredményét a képviselőház elnökének bejelentette. Később az országgyűlésen, a kijelölt napirend szerint az előadó jelentést tett a képviselőháznak a bizottság munkájáról és javaslatot terjesztett a Ház elé a napirendre került ügy további megoldására vonatkozóan.⁵

Ezek után 1918-ig kísérjük figyelemmel a Képviselőházi Könyvtár irányítására létrehozott szerv életét: a könyvtári bizottságot, amely a képviselőház

¹ A Képviselőház házszabályai című sorozat 1918 előtti kiadásai (1875, 1896, 1899, 1901, 1908, 1912, 1913) alapján (Országgyűlési Könyvtár, a továbbiakban: OK).

² Lásd *uo.* és a képviselőház napló- és irománycsütemeit az egyes ciklusok mutatóinak segítségével (OK).

³ MANTUANO Rezső: *A magyar törvényhozás*. Bp. 1900. 194.

⁴ Lásd a képviselőházi naplókötetek sorozatát, ciklusonként (OK).

⁵ *Uo.*

állandó bizottságaként több mint nyolc évtizeden át folytatta — ma már kultúrtörténeti szempontból sem elhanyagolható — tevékenységét.

A könyvtári bizottság létrehozásának előzményei, okai

1865 őszén Ferenc József — a magyarokkal való mielőbbi megegyezés reményében — felfüggesztette az 1861. évi februári pátenshez kapcsolódó alaptörvényt, amely a birodalmi képviseletet szabályozta. Az ún. provizórium időszaka végetért, Magyarországon újra lehetővé vált országgyűlések megtartása. 1865. november 10-e és december 11-e között lezajlottak a képviseléválasztások, s az új országgyűlés három éves ciklusát december 14-én az uralkodó személyesen nyitotta meg. Ezzel párhuzamosan, hírneves építészünk, Ybl Miklós pedig megkezdte a képviselőház felépítését a Sándor utcában (ma: Olasz Kultúrintézet, VIII., Bródy S. u. 8.), ahol a honatyák 1866. április 14-én ülészetek először (addig a Nemzeti Múzeum díszterme szolgált az országgyűlési viták színhelyéül).

Nem sokkal a parlamenti ciklus kezdete után olyan javaslat született a képviselőházban, hogy a törvényhozói munka támogatására könyvtárt hozzanak létre.⁶ Ez az ötlet részben abból a tényleges szükségből fakadt, amely a képviselőket a sokoldalú törvényalkotói tevékenység sikeres elvégzése érdekében több és jobb politikai, jogi, gazdasági stb. információ megszerzésére ösztönözte, másrészt pedig követte az európai országok képviselőházainak példáját, amelyek jelentős része erre az időre már megalapította saját könyvtárát — csak képviselők használatára.⁷

A javaslatot elfogadva a képviselőház költségvetési bizottsága 1866. május havi költségvetésében „törvénykönyvek, országgyűlési irományok és a szükséges statisztikai munkáknak a beszerzésére” 1000 forintot utalványozott, és bizottság kiküldését javasolta „egy képviselőházi könyvtár megalapítása iránt.”⁸ A képviselőház 1867. március 18-i ülésén öttagú könyvtári bizottságot választott a létrehozandó könyvtár részére szükséges könyvek beszerzésének véleményezésére.⁹ Az 1868. november 6-án tárgyalt házsabályok 217. paragrafusa pedig kimondta, hogy „a Ház tagjainak használatára könyvtárt állít”.¹⁰ A következő ciklusban végül is a Nyáry Pál (aki az első könyvtári bizottságnak is tagja volt) 1869. május 24-én tett indítványára újabb öttagú bizottságot vá-

⁶ Képviselőházi Napló, 1865–1868. CV. ülés, 1867. március 18. 334.

⁷ TRÓCSÁNYI György: *Parlamenti könyvtárak* = MKsz 1937. 97–109.

⁸ PANKA Károly: *A Képviselőház Könyvtárának története* = MKsz 1917. 14–22.

⁹ JÓNÁS Károly: *Az Országgyűlési Könyvtár megalapítása és első könyvtárnoka* = Könyvtáros 1982. 1. sz.

¹⁰ Képviselőházi Irományok 1865–1868. VI. köt. 350. sz. 190.

lasztottak,¹¹ amelynek valóban jelentős szerepe volt a korabeli Képviselőházi Könyvtár (mai nevén: Országgyűlési Könyvtár) megalapításában. A bizottság döntött a beszerzendő könyvekről, a könyvtár elhelyezéséről, valamint személyi és pénzügyi kérdésekről is. Így kezdte meg tevékenységét a képviselőház könyvtári bizottsága, melyet ezentúl ciklusról ciklusra a képviselőház belső, zárt jellegű szakkönyvtárának irányítására és ellenőrzésére rendszeresen megválasztottak.

I. A könyvtári bizottság jog- és feladatköre, szervezeti fejlődése

A könyvtári bizottságnak a Képviselőházi Könyvtár életének minden jelentősebb tevékenységébe beleszólási joga volt. Feladatait, kötelességeit a házszabályok, később könyvtári ügyrendek írták elő, amelyekről az alábbiakban számolunk be.

A könyvtár létrejöttétől kezdve valamennyi házszabály¹² leszögezi, hogy a könyvtár kezelése a könyvtári bizottság vezetése, felügyelete alatt áll. A bizottság állítja össze a könyvtári ügyrendet, amely részletesen meghatározza saját feladatait, a könyvtárvezető, valamint a beosztottak tevékenységi körét és a különböző szabályzatokat (pl. kölcsönzési). A könyvek és folyóiratok megszerzése — a sürgős eseteket kivéve — szintén a könyvtári bizottság megrendelésére történt, s az ehhez, illetve a könyvtár működéséhez szükséges pénzügyi összeget minden ülészak elején megszavazta. A bizottság előbb ülészakonként, később évenként köteles volt a Háznak jelentést tenni a könyvtár tevékenységéről és használatáról.

A könyvtári ügyrend a házszabályok által rögzített jogokat és kötelezettségeket részletezte, pontosította, konkretizálta. Ezek lényegét az 1894-es kezelési szabályzat¹³ és az 1909-es ügyrend 5. paragrafusa¹⁴ tartalmazza: kizárólag a könyvtári bizottság határozata alapján történhet intézkedés minden olyan kérdésben, amely a könyvtár állományának elhelyezési rendszerére, a katalógus szerkesztésének módjára, a könyvek kiselejtezésére, elajándékozására, eladására, a könyvtári tisztviselők változására vonatkozik, és olyan esetekben is, amikor a Ház (és a könyvtári bizottság) elnöke saját hatáskörén belül nem intézkedik. Az eddigiekből is látható, és a korabeli kéziratos jegyzőkönyvek is arról tanúskodnak, hogy a könyvtári bizottság a könyvtár költségvetésétől kezdve, a könyv- és folyóiratmegrendeléseken át egészen a kölcsönzési reklamációkig

¹¹ Képviselőházi Napló 1869–1872. I. köt. 193.

¹² *L. az 1. sz. jegyzetet.*

¹³ Kbiz. jkv. I. köt. 1894. december 21 (5). OK Irattár.

¹⁴ A képviselőház könyvtárának ügyrendje, 1909. (Képviselőházi Irományok, 1906–1911. XXXV. köt. 133–140. p.)

minden valamirevaló szakmai, politikai és gazdasági kérdésben határozatot hozott, állást foglalt, a könyvtár munkáját figyelemmel kísérte és ellenőrizte is.

A könyvtári bizottság első megszervezésétől kezdve, a működésére vonatkozó határozatoknak a házszabályokban történt rögzítésén át, szaktevékenységének részletes meghatározásáig jelentős utat tett meg. A Ház 1867-ben a könyvtári bizottság tagjait a képviselőház elnökének javaslatára szavazta meg. Ez az esemény az 1869. évi május 25-i képviselőházi ülésen, valamint az 1869–72. évi és az 1872–75. évi országgyűlésen a házszabályok értelmében már választással történt. Az 1875-ben elfogadott házszabályok a könyvtári bizottságot állandó bizottsággá nyilvánították.¹⁵

A könyvtári bizottság helyzete a bizottságok többségéhez képest eltérően alakult. Elnökét — akár a többi parlamenti bizottság (kivételek csak a gazdasági bizottság volt, amelynek elnöki tisztét a képviselőház mindenkori elnöke töltötte be) — 1887-ig saját tagjaiból választotta meg. Az 1887. évi házszabályok 256. paragrafusában értelmében, a képviselőház a könyvtári bizottság elnöki tisztségét hivatalból a képviselőházi elnökre ruházta.

1905-ben a könyvtári bizottság hatékonyabb működése érdekében két albizottság szervezésével szervezeti módosítást hajtott végre:¹⁶

- a) egy elnök és három tag részvételével létrehozta az ügyrendi albizottságot
- b) megalakult a könyvtár felett általános felügyeletet gyakorló és a szerzeményezési albizottság

A két albizottság megalakítása a könyvtári bizottságban ésszerű munkamegosztást tett lehetővé. Különvált és kellő hangsúlyt kapott a könyvtár belső szakmai irányítása, s ugyanakkor jelentőssé vált a könyvtári, s ezen belül kiemelten az állományfejlesztési feladatok teljesítésének ellenőrzése is.

A könyvtári bizottság tagjainak száma is változott az idők folyamán. 1869–75 között a bizottság 5, 1875-től 1887-ig 7 taggal működött. Eddig az időpontig az országgyűlést három évenként választották újra. 1887-től vezették be az öt évenkénti ciklust, s ezzel egy időben a könyvtári bizottság tagjainak száma 11-re emelkedett. Ez a szám egészen 1910-ig volt érvényben, ekkor 13, 1917. július 5-én pedig 15 tagú bizottságot választottak.

A könyvtári bizottság albizottságának létszáma sem maradt változatlan. Az ügyrendi albizottság az 1905–1910. évi országgyűlés alatt tevékenykedett csupán (az 1909-es könyvtári ügyrend elfogadásáig) 1 elnök és 3 tag közreműködésével. A könyvtár felett általános felügyeletet gyakorló és szerzeményezési albizottság 1905-től 1917-ig azonos maradt (1 elnök és 4 tag), ekkor az albizottság tagjainak száma 3-ra csökkent.¹⁷

¹⁵ A képviselőház házszabályai. Bp. 1875.

¹⁶ Kbiz. jkv. II. köt. 1905. március 9. OK Irattár.

¹⁷ L. a Kbiz. kéziratok jegyzőkönyveinek I–II. kötetét 1918-ig (OK Irattár).

2. A könyvtári bizottság működése, ülései (1867–1918)

Az 1870-es években a bizottság az országgyűlési ülészakok elején megtette javaslatait a könyvtári költségvetés összegeire, az ülészakok végén pedig az országgyűlési irományok között megtalálható jelentésben számoltak be a könyvtár fontosabb adatairól, az állomány alakulásáról, a beszerzésekről, a kölcsönzésekről, a könyvtár számadásairól, kiadásairól. 1891. június 19-től a bizottsági ülésekről jegyzőkönyveket is vezettek, azzal a céllal, hogy a bizottság teljes tevékenységéről, határozatairól folyamatos, valósághű nyilvántartás álljon rendelkezésre. Erre a ciklusonként, illetve ülészakonként cserélődő bizottsági tagok, a megválasztott új képviselők, a változó képviselőházi elnökök és a könyvtári személyzet folyamatos és visszamenőleges tájékozódása miatt igen nagy szükség volt (az egyes üléseket tartalmazó jegyzőkönyvek példányait praktikus okokból bizonyos időszakonként be is kötötték a hosszú távú megőrzés biztosítása érdekében).

A jegyzőkönyvekben elvi határozatok, a bizottság irányítási-felügyeleti funkciói és a könyvtári adminisztrációs tevékenység kérdései egyaránt tükröződnek. A jegyzőkönyvek alapján állapítható meg, hogy az első évtizedekben a bizottság az országgyűlések idején havonta tartotta üléseit. Az ülések első napirendi pontjaként az előző ülés jegyzőkönyvét olvasták fel és hitelesítették. Ez a gyakorlat azonban egy idő után nehézkessé vált, hiszen a jegyzőkönyvi határozatokat a két ülés közötti időben hitelesítés nélkül hajtották végre. A könyvtári bizottság elnökének indítványára minden ülésen két bizottsági tagot jelöltek ki, akik az ülést követő napokban aláírták a jegyzőkönyvet, amelyet a következő bizottsági ülésen az elnök és a jegyző sajátkezűleg is hitelesített.

Az ülések rendszeresen visszatérő napirendi pontjai 1918-ig a következők voltak:¹⁸

- a képviselőháznak adandó jelentés a könyvtár állapotáról
- a könyvtár költségvetési keretére vonatkozó javaslatlétel előkészítése
- a könyvtár pénztári bevételeinek és kiadásainak felülvizsgálata

A bizottság havonként ellenőrizte a könyvtár pénzügyi számadásait, fizetendő számláit. Ezeket előzetesen a bizottsági jegyző látta el kézjegyével, majd a Ház elnöke elé terjesztette, aki engedélyezte az utalványozást.

- a kívánatkönyv felolvasása

A képviselők a kívánatkönyvbe írták be azokat a hiányzó műveket, amelyekre szükségük volt a parlamenti viták során. A (többször a könyvtárnok ösztönzésére) benyújtott kérelmeket a könyvtári bizottság a gyűjtőkör figyelembevételével a rendelkezésre álló költségvetési keretek között döntötte el.¹⁹

- határozat a beszerzésre ajánlott könyvekről

A könyvtár személyzete, valamint az illetékes albizottság által a megvételre javasolt könyvek jegyzékét sokszorosították, és könyvtári bizottsági tagoknak előzetesen bemutatták.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Z. MARTOS Erzsébet: *Egy régi könyvtári kívánatkönyvről* = Könyvtáros 1956. 5. sz. 349. és 17. sz. jegyzet.

– könyvajándékok, könyvadományok ismertetése

Ha ilyen volt az eltelt időszakban, határozatot hoztak az ajándék elfogadásáról és levélben, illetőleg a bizottsági jegyzőkönyvben köszönetet mondtak.

– a könyvtárnokok fizetésére vonatkozó javaslatok megtárgyalása és továbbítása a gazdasági bizottságnak

A könyvtári bizottság az ülésekről, illetve a könyvtár állapotáról, gyarapodásáról, forgalmáról, számadásairól stb. készített jelentését a parlament plenáris ülése elé terjesztette. Ezt a képviselőház megtárgyalta, határozattal elfogadta vagy módosította. A javaslat elfogadásával olyan törvényerőre emelt határozat lépett életbe, amelynek végrehajtása a Ház keretén belül mindenki számára kötelező volt.

1891-ig a bizottság általában havonta ült össze az évnek azon hónapjaiban, amikor a Ház ülést tartott. Ez a nyári és téli szünetek miatt évi 7–8 alkalmat jelentett. Az 1891-től vezetett jegyzőkönyvek tanúsága szerint az ülések száma a házelnöki-képviselői elfoglaltságok következtében csökkent és 1918-ig szükség szerint váltakozva (olykor egy évben csak egyszer) az alábbiak szerint alakult:

A bizottság 8 ülést tartott 1892-ben, 6-ot 1893-ban és 1905-ben, 5-öt 1903-ban, 4-et 1894-ben, 1899-ben és 1902-ben, 3-at 1896-ban, 1900-ban és 1901-ben, 2-öt 1904-ben, 1907-ben és 1909–1912-ig minden évben. Mindössze egy ülésre került sor 1895-ben, 1897–1898-ban, 1906-ban és 1908-ban.

Az 1909 októberében elfogadott könyvtári ügyrend²⁰ szentesítette a kialakult gyakorlatot: szükség szerint, de évenként legalább egyszer (lehetőleg decemberben) kell összehívni a bizottságot. A félevenkénti ülések után 1913-ban már ezt követték. Az ülések száma tovább zsugorodott az I. világháború idején. 1914-ben és 1915-ben nem tartottak ülést, a következő két évben is csak egyet-egyet.²¹

3. A könyvtári bizottság összetétele és tagjai (1867–1918)

Nagy Miklós, a Képviselőházi Könyvtár igazgatója írta 1929-ben, a Könyvtárról szóló történeti áttekintésében,²² hogy általában a tudományos vagy írói pályán elismert képviselők kerültek be a bizottságba, a beválasztás ténye maga is kulturális elismerést jelentett. Az első világháború végéig ez a megállapítás igaz volt, mert egy-két kivételtől eltekintve a bizottságban tevékenykedő

²⁰ L. a 14. sz. jegyzetet.

²¹ Kbiz. jkv. II. köt. 1913–1917 közötti ülések. OK Irattár.

²² NAGY Miklós: *A könyvtár története és a katalógus rendszere.* (A Magyar Országgyűlés Könyvtárának katalógusai. I. köt. Bp. 1929. XII. p.)

képviselők jelentős, de legalábbis említésre méltó kulturális vagy tudományos tevékenységet folytattak.

Az alábbiakban — időbeli sorrendben, országgyűlési ciklusonként — a képviselőház könyvtári bizottságának állandóan változó összetételét, tisztségviselőit és tagjait mutatjuk be a fenti szempont figyelembe vételével. Az ehhez szükséges anyagot a korabeli országgyűlési almanachok, naplók, valamint a később megjelent általános és életrajzi lexikonok szolgáltatták:

1865–1868. évi országgyűlés

A könyvtári bizottság
tagjai: Bezerédj László
Csengery Imre
Kubicza Pál
Nyáry Pál
Várady Gábor

Az 1867-ben létrehozott bizottság — már említettük — nem végezte el a rábízott feladatot, de megemlítendő, hogy mind az öt tagnak volt szakirodalmi tevékenysége vagy irodalmi munkássága.

1869–1872. évi országgyűlés

elnök: Horváth Mihály
előadó: Hoffmann Pál
tagok: Kautz Gyula
Pulszky Ferenc
Somossy Ignác

A bizottságnak négy akadémikus tagja van (egyről nincs adatunk.)

1872–1875. évi országgyűlés

elnök: Horváth Mihály
jegyző: Pulszky Ágost
tagok: Hoffmann Pál
Kautz Gyula
Vécsey Tamás

Valamennyi tag jelentős tudományos-kulturális tevékenységet végzett.

1875–1878. évi országgyűlés

elnök: Tóth Kálmán
jegyző: Pulszky Ágost 1876. május 10-ig
Vécsey Tamás 1876. május 10-től
tagok: Csávossy Béla
Rónay István
Szilágyi Dezső

1877. március 21-ig:
Hieronimy Károly
Ürményi Miksa

1877. március 21-től:
Hérits Antal
Pesty Frigyes

Csávossy Béla és Ürményi Miksa kivételével — akikről nincsenek adataink — a könyvtári bizottság ismert tagjai komoly szakirodalmi háttérrel rendelkeztek.

A következő három ciklusban (1878–1887 között) minden bizottsági tagnak elismert (szak)irodalmi múltja volt:

1878–1881. évi országgyűlés

elnök: Taray Andor
 jegyző: Simonyi Iván
 tagok: Fabritius Károly
 Lukácsy Béla
 Román Sándor
 Rónay István

1879. október 8-ig:
 Irányi Dániel

1879. október 8-tól:
 Odescalchy Arthur

1881–1884. évi országgyűlés

elnök: Kiss Lajos
 jegyző: Lánczy Gyula
 tagok: Román Sándor
 Rostaházy Kálmán
 Simonyi Iván
 Wagner József

1883. október 3-ig
 Radványszky Béla

1883. október 3-tól
 Greccsák Károly
 Kiss Albert

1884–1887. évi országgyűlés

elnök:	Kiss Lajos	1886. szeptember 23-ig
	Szontagh Pál	1886 utolsó negyedében
	Zichy Jenő	1887 elején
jegyző:	Beksics Gusztáv	1885. október 3-ig
	Pulszky Károly	1885. október 3-tól
tagok:	Fenyvessy Ferenc	
	Neményi Ambrus	
	Orbán Balázs	
	Román Sándor	

1885. október 3-ig:
 Neményi Ambrus

1885. október 3-tól:
 Beksics Gusztáv
 Rostaházy Kálmán

1887 és 1892 között a bizottság 11 tagja közül 10 jártas volt a kulturális életben, számos könyv, illetve cikk szerzői voltak maguk is.

1887–1892. évi országgyűlés

elnök:	Péchy Tamás,	a Ház elnöke
jegyző:	László Mihály	1891. május 22-ig (utána tag)
	Kammerer Ernő	1891. május 22-től (addig tag)
tagok:	Arany László	
	Feszty Adolf	
	Mikszáth Kálmán	
	Neményi Ambrus	

1888. június 7-ig:
 Ábrányi Kornél
 Orbán Balázs
 Pulszky Ágost
1888. június 7-től:
 Hock János 1889. június 16-ig
 Illyés Bálint 1889. június 16-ig
 Linder György 1890. május 13-ig
1889. június 16-tól:
 Jellinek Arthur
 Orbán Balázs 1890. május 13-ig
1890. május 13-tól:
 Ambrózy Béla báró
 Ábrányi Emil 1891. május 22-ig
 Hock János
 Sréter Alfréd
1891. május 22-től:
 Lukáts Gyula
- 1892–1897. évi országgyűlés*
- elnök: báró Bánffy Dezső 1895. január 19-ig
 Szilágyi Dezső 1895. január 21-től
- jegyző: Ürményi Bernát 1895. február 8-ig
 Belitska Béni 1895. február 8-tól
- tagok:
 Balázs Antal
 Bogdán Virgil
 Eszterházy Kálmán gróf
 Mikszáth Kálmán
 Rezey Sylvius
 Schreiber Frigyes
1892. december 9-ig:
 Ambrózy Béla báró
 Beóthy Ákos
 Szász Károly
1892. december 9-től:
 Franciscs Norbert
 Kammerer Ernő 1894. február 10-ig
 Kovács Albert 1894. február 10-ig
1894. február 10-től:
 Belitska Béni
 Berger Ignác
1895. április 3-ig:
 Illyés Bálint
1895. április 3-tól:
 Kubina József 1896. május 13-ig
 Veres József 1896. május 13-ig
1896. május 13-tól:
 Almássy Imre
 Illyés Bálint

Az előbbi ciklusban a 15 bizottsági tag zömének (12) van kulturális tapasztalata, kétőnek politikusi gyakorlata (egyről nincs adatunk).

1896–1901. évi országgyűlés

elnök:	Szilágyi Dezső	1898. december 9-ig
	Madarász József	1898. december 17-től 1899. március 2-ig
	Perczel Dezső	1899. március 2-től
jegyző:	Kammerer Ernő	1899. június 2-ig
	Lehotzky Antal	1899. június 2-től
tagok:	Eszterházy Kálmán gróf	
	Herczeg Ferenc	
	Illyés Bálint	
	Kálmán Károly	
	Szaplóczay Miklós	

1898. január 21-ig:

Hock János
Schreiber Frigyes
Teleki Sándor
Transchenfels Emil

1898. január 21-től:

Blaskovics Ferenc
Ferlicska Kálmán
Lehotzky Antal
Széchenyi Tivadar gróf

1899. június 2-ig:

Goldis József

1899. június 2-től:

Hegedüs Lóránt
Kammerer Ernő

Az 1896–1901. évi országgyűlési ciklusban a könyvtári bizottsági képviselők közül mindössze egynek nem volt (szak)irodalmi munkássága (kettőről nincs adat).

A következő két ciklusban viszont ilyen törvényhozót egyáltalán nem választottak be a bizottságba:

1901–1906. évi országgyűlés

elnök:	Apponyi Albert gróf	1903. november 6-ig
	Perczel Dezső	1903. november 7-től
jegyző:	Pekár Gyula	
tagok:	Eszterházy Kálmán gróf	
	Hegedüs Lóránt	
	Kammerer Ernő	
	Mikszáth Kálmán	
	Rákosi Viktor	
	Szabó Ferenc	

1904. május 11-ig:

Benyovszky Sándor gróf
Blaskovics Ferenc
Ernszt Sándor
Lendl Adolf

1904. május 11-től:

Ciocán János
Illyés Bálint
Kaas Ivor báró

Lindner Gusztáv

1905–1910. évi országgyűlés

elnök:	Justh Gyula
jegyző:	Simonyi-Semadam Sándor
tagok:	Ballagi Aladár
	Bedőházi János
	Bene István
	Benyovszky Sándor gróf
	Ciocán János
	Eszterházy Kálmán gróf
	Miha(j)lovits Endre
	Mikszáth Kálmán
	Ugron Gábor
	Zichy Jenő gróf

A következő országgyűlés öt éve alatt két bizottsági tag munkásságáról nincsenek adataink, a többiek — az életrajzok tanúsága szerint — a kulturális-tudományos élet kiemelkedő vagy átlagos képviselői voltak.

1906–1911. évi országgyűlés

elnök:	Justh Gyula	1909. november 12-ig
	Gál Sándor	1909. november 13-tól 1910. június 23-ig
jegyző:	Ballagi Aladár	1906. július 30-ig
	Beniczky Ödön	1906. július 30-tól 1907. október 16-ig
	Halász Lajos	1907. október 16-tól 1908. április 18-ig
	Hódy Gyula	1908. április 18-tól
tagok:	Benyovszky Sándor gróf	
	Mikszáth Kálmán	
	Surmin György	
	Ugron Gábor	

1907. október 16-ig:

Ballagi Aladár
Bedőházi János
Bene István
Damián Vazul
Thaly Kálmán
Ugron Gábor
Zichy Jenő gróf

1907. október 16-tól:

Hebrony József
Hódy Gyula
Filipich Lajos
Kecskeméthy István
Popovics György 1908. április 30-ig
Simonyi-Semadam Sándor 1908. április 30-ig
Szentkirályi Zoltán 1908. április 30-ig

1908. április 30-tól:

Blahó Pál
Dobrovics Milán
Giesswein Sándor
Szász Zsombor

1910–1915 [–1918]. évi országgyűlés

elnök:	Berzeviczy Albert	1910. június 30-tól 1911. november 7-ig
--------	-------------------	---

	Návay Lajos	1911. november 9-től 1912. május 21-ig
	Tisza István gróf	1912. május 22-től 1913. június 12-ig
	Beóthy Pál	1913. június 13-tól 1917. június 28-ig
	Szász Károly	1917. július 3-tól 1918. november 16-ig
jegyző:	Pekár Gyula	
tagok:	Andrics Tivadar	
	Farkas Pál	
	Herczeg Ferenc	
	1912. június 19-ig:	
	Jankovich Béla	
	Láng Lajos	
	László Mihály	
	Palecsek Iván	
	Transch enfels Emil	
	1912. június 19-től:	
	Kozma Andor	
	Láng Mihály báró	
	Sisics Nándor	1914. április 23-ig
	Tauscher Béla	
	Werner Gyula	
	1913. május 6-ig:	
	Benyovszky Sándor gróf	
	Kovácsy Kálmán	
	Zelenyák János	
	1914. április 23-től:	
	Manojlovics Gábor	
	1917. július 5-ig:	
	Fráter Loránt	
	1917. július 5-től:	
	Beck Lajos	
	Baross Gyula	
	Giesswein Sándor	
	Rákosi Viktor	
	Simonyi-Semadam Sándor	
	Teleki Pál gróf	

A háború miatt meghosszabbított országgyűlési időszak váltakozó jelleggel számos képviselőt delegált a könyvtári bizottságba. A 25 tagból mindössze egynek nincs jártassága kulturális területen (egy képviselőről pedig nincs adatunk).

A könyvtári bizottság tagjainak száma 1867-től 1918-ig meghaladta a 180 főt. E számadat egyben azt is érzékelteti, hogy az országgyűlési ciklusonként és ülésszakonként újraválasztott könyvtári bizottság szüntelenül cserélődött, a könyvtárt irányító felügyeleti szerv egyik lényeges jellemzője tehát az állandó változás. Ezt azonban több tényező ellensúlyozni tudta (pl. a könyvtár stabilabb vezetői, az elnöki funkció folyamatosabb gyakorlása, a bizottsági ülések rendszeres jellege és írásos rögzítése, a bizottsági tagok cserélődésének részleges jellege stb.).

Azt is fontos a következőkben megvizsgálni, hogy a könyvtári bizottság tagjaiként nyilvántartott képviselők hogyan, milyen aktivitással vettek részt a könyvtári bizottság s ezzel együtt a könyvtár munkájában.

Átnézve a könyvtári bizottság 1918-ig vezetett kézíratos jegyzőkönyveit, megállapíthatjuk, hogy a képviselők könyvtárügyi ténykedése változó, ingadozó. A bizottsági üléseken való részvétel erősen hullámzott: előfordult a csaknem teljes létszám, nem egyszer viszont alig éri el a határozatképességet az ülés (határozathoz a tagok egyharmados jelenléte volt a minimum). Az üléseken általában 50 % -os volt a tagok részvételi aránya (néha kevesebb, de a kétharmados jelenlét is előfordult). Minden ciklusban akadt viszont több olyan képviselő, akik egyetlen ülésen sem vettek részt. Ezek vagy más irányú elfoglaltságuk vagy közönyük miatt érdektelenséget mutattak a Ház könyvtárának tevékenysége iránt, és valószínűleg nem ismerték sem a könyvtári bizottság, sem a Könyvtár munkáját. Miután egy-egy képviselő sokszor három-négy parlamenti bizottság munkájában is részt vett, nyilvánvalóan a távolmaradó képviselők más bizottságokat részesítettek előnyben. Az érem másik oldalához tartozik viszont, hogy ugyanakkor jó néhány olyan bizottsági tagot is tudunk említeni, akik szinte kivétel nélkül minden ülés tevékenységébe bekapcsolódtak: elsősorban Pulszky Ágost, Kammerer Ernő, Eszterházy Kálmán gróf, Hegedüs Lóránt, Pekár Gyula, Herczeg Ferenc. Ugyancsak ők azok, akik hozzászólásaikkal, javaslataikkal, gyakori véleménynyilvánításaikkal ténylegesen segítették és előbbre vitték a bizottság munkáját.²³

A házelnök részvétele a könyvtári bizottság irányításában

A könyvtári bizottság vezető posztját, az elnöki tisztséget 1887-től — hogy a Ház így is kifejezze a Könyvtárnak tulajdonított szerep fontosságát — automatikusan a Ház elnöke kapta meg és látta el.

Miután annak a ténynek, hogy a bizottság elnöke a házelnöki funkciót is betöltötte — s hogy ez a személy a könyvtári bizottság mellett a Képviselőházi Könyvtárnak is a legfőbb irányítója —, igen nagy a jelentősége, a házszabályok alapján²⁴ szükséges röviden (az összefüggések jobb feltárása végett) a házelnök ülésen kívüli szerepköréről is áttekintést adni.

Az elnök felügyel a Ház összes választott tisztviselőinek és kinevezett hivatalnokainak a működésére. Ő tartja nyilván az elnöki hivatal segítségével a Ház tagjait és adatja ki a képviselők napidíjait, kinevezi a Ház összes hivatalnokait, és ezek felett a fegyelmi hatósági jogkört is ő gyakorolja. Ellátja a

²³ L. a 17. sz. jegyzetet.

²⁴ L. az 1. sz. jegyzetet.

Ház hivatalainak felügyeletét az elnöki hivatal vezetőjének segítségével. Hivatalból elnöke a mindenkori könyvtári bizottságnak és a gazdasági bizottságnak. A Ház elnöke a képviselőházi ülések szünete alatt és a Ház feloszlata után az új képviselőház hivatalba lépéséig helyén marad (tehát képviselői minőségének megszűnése után is), és ellátja az elnöki teendőket. Ezekről az új képviselőháznak jelentést tesz. Akadályoztatása esetén valamelyik alelnök helyettesítette.

A Ház elnöke tehát a képviselőház legfőbb tisztviselője, akinek felügyeleti, kinevezési, rendelkezési, utalványozási és fegyelmi jogköre van, nagyhatalmú, befolyásos személy, rangban a miniszterelnök és a főrendiház elnöke után következik, aki hivatalba lépésekor a könyvtári bizottság elnöki tisztségét is azonnal átvette, így a könyvtári bizottságnak is ő a legfőbb irányítója.

A könyvtári bizottság elnöke a bizottsági ülések között a könyvtárigazgató hatáskörét meghaladó esetekben belátása és szükség szerint dönt (a sürgősen megrendelendő folyóiratok és könyvek ügyében éppúgy, mint a nagyobb kölcsönzések vagy az idegenek részére kiállítandó könyvtárlátogatási engedélyek kiállítása tárgyában). Bármilyen fontosabb, halaszthatatlan tennivaló meghatározásában, a megvalósítás elvi irányítása, a pénzügyi fedezet engedélyezése, a személyi ügyek lebonyolítása az elnök hatáskörébe tartozott, akivel az igazgató folyamatosan, egész éven át tartotta a kapcsolatot, a napirendre kerülő, a könyvtárt érintő ügyek gyors elintézése céljából. A könyvtári bizottság rendes és rendkívüli ülésein is természetesen ő az „első ember”. Az ő egyetértése nélkül vagy akarata ellenére döntés, határozat nem születhet. A könyvtár előrehaladásában, fejlesztésében személye egyáltalán nem mellékes, nagyon sok minden „tőle függ”. Szava nemcsak azért döntő, mert kapcsolata a könyvtárral — a bizottsági tagoktól eltérően — állandó és folyamatos, hanem azért is, mert nem célszerű „ujjat húzni” a Ház urával, akitől, mint a gazdasági bizottság elnökétől, elsősorban függ a könyvtár pénzügyi támogatása.²⁵

Az eddigiekből is kitűnik: egyáltalán nem volt mindegy, hogy kulturális-tudományos érdeklődésű, a kultúra iránt fogékony, könyvszerető, a könyvtár fejlődését, fejlesztését szívégyének tekintő képviselő lett-e a sokirányú jogkörrel rendelkező házelnök, vagy ellenkezőleg, mindezek iránt közömbös törvényhozó. 1887 és 1918 között 15 házelnök tevékenykedett a könyvtári bizottság élén hosszabb-rövidebb ideig. Voltak közöttük olyanok, akik hosszú éveket töltöttek el az elnöki poszton, de az ellenkezőjére is akad példa, mert csupán fél évig, sőt rövidebb ideig volt házelnök. Többségük egyértelműen támogatta a könyvtári bizottság és az irányítása alatt működő Képviselőházi Könyvtár folyamatos tevékenységét, illetve fejlődését.

²⁵ Ez a könyvtári bizottság üléseinek jegyzőkönyveiből egyértelműen megállapítható (OK Irattár).

A Ház ülése mint a könyvtári bizottság és a Könyvtár irányításának legfelsőbb fóruma

A házelnök által irányított könyvtári bizottság az igazgató (1911-től) közvetlen vezetése alatt álló Könyvtár működéséért végső fokon a képviselőháznak tartozott felelősséggel. A könyvtári bizottság évenként köteles volt jelentést tenni a Ház ülésén a Könyvtár elmúlt évi állapotáról, használatáról, állományáról stb., s ezt a házszabályokban rögzített módon a bizottság jegyzője, egyben előadója útján teljesítette is. A jelentést a Ház határozattal hagyta jóvá. Ugyancsak a Ház elé kellett terjeszteni a Könyvtár életével kapcsolatos jelentősebb szabályzatokat (kölcsonzési szabályzat, könyvtári ügyrend) és a komolyabb kihatással járó tevékenység végrehajtásához is a Ház előzetes hozzájárulását kellett kérni, (mint például a Ghyczy-gyűjtemény elajándékozott részének visszakérése a különböző intézményektől). A feladat teljesítéséről pedig utólagos jelentésben kellett beszámolni a t. Ház plénuma előtt. A Könyvtár tevékenységéről, helyzetéről, tehát éppúgy döntöttek a törvényhozók, mint bármely törvényjavaslatról, vagy a Ház ülése elé kerülő egyéb kérdéstről. A képviselőházi ülés határozata végleges és megfellebbezhetetlen, amelynek végrehajtása a könyvtári bizottságnak és a könyvtárigazgatónak egyaránt elsőrendű kötelessége volt.²⁶

JÓNÁS, KÁROLY

A history of the library committee of the Parliament

The author in his study demonstrates one of the permanent committees of the Hungarian Parliament from 1867 until the end of World War I. This committee played an important part in setting up the the inner, non-public special library of the House and later in its professional and political supervision.

The essay explores the motives, the circumstances of the foundation of the committee and subsequently it describes the organizational development, the rights and duties of it.

The author writes about the work, the sessions, the composition and the members of the committee in detail using the handwritten reports of the library committee, other parliamentary sources and the few bibliographic entries on this topic.

This scientific essay also publishes for the first time the sphere of authority and the tasks of the speakers who took the chairman's position of the committee, their real functions concerning the library and the role of the parliamentary sessions. (These sessions had the supreme right of supervision over the library committee and the Library of the Hungarian Parliament.)

²⁶ *L. az 1. és 2. sz. jegyzetet.*